

DE STANDBEELDEN VAN DESIDERIUS

ERASMUS,

DOOR

J. H. W. UNGER.

De geschiedenis van het standbeeld van Erasmus wordt hier niet voor de eerste maal behandeld (1). Reeds in 1704 heeft Brandt in zijne *Historie der Reformatie* het een en ander er over medegedeeld, en naar aanleiding daarvan schreef mr. Jacobus Scheltema in zijn *Geschied- en letterkundig mengelwerk* (dl. I) eene »Geschiedenis van het standbeeld van Desiderius Erasmus te Rotterdam», die, ofschoon niet onbelangrijk, toch vrij oppervlakkig is. Bijna vijftig jaren later gaf ds. W. Francken Az. in den *Volks-Almanak* van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen voor 1864 »Eenige bijzonderheden omtrent het standbeeld van Erasmus te Rotterdam.» Ook is in den eersten jaargang van *De Oude Tijd* eene beknopte geschiedenis van het standbeeld opgenomen.

Al deze schrijvers hebben echter niet uit die bronnen kunnen putten, welke mij ten dienste staan.

Als een bewijs dat de verdiensten van Erasmus ook hier te lande hoog gewaardeerd werden, deel ik vooraf — als een minder bekend feit — mede, dat de Staten van Holland op de dagvaart te Gouda, den 16den Augustus

(1) Dit opstel kwam in eenigszins anderen vorm voor als feuilleton in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 24 en 25 Juni 1886.

1532 en volgende dagen gehouden, besloten: »Die Edelen ende meesten deel van de Steden hebben geconsenteert Erasmo Rotherodamo te schencken van 's Landtswegen een juweel van omtrent twee hondert veertich Rinsgulden. D'ander(e) als Delft, Leyden en hadden geen last, maar soudén 't raporteeren ende hoepten datter geen gebrek an henlieden zijn en sal, om gestelt te worden in den toecomende ommeslacht." Te meer valt deze erkenning zijner verdiensten op, als men bedenkt, dat Erasmus op jeugdigen leeftijd zijn vaderland reeds verlaten had en er slechts zeer zelden vertoefde. Of Erasmus dit »juweel" werkelijk ontvangen heeft, durf ik niet beslissen; op de dagvaart van 24 en 25 April 1533 in den Haag, wordt over dit kleinood weer gesproken. Er bestond toen hoop, dat Erasmus een bezoek aan de Nederlanden zou brengen en bij die gelegenheid zou men het hem aanbieden. Dit bezoek werd echter door Erasmus, wegens ziekte, telkens uitgesteld en eindelijk maakte de dood een eind aan alle plannen.

Was het dus wonder, dat de regeering van Rotterdam besloot, bij een verwacht bezoek van Filips, den zoon van Karel V, dezen allegorisch te doen verwelkomen door Erasmus, den beroemdsten Rotterdammer? De toekomstige Heer en Graaf der Nederlanden bracht namelijk in 1549, in gezelschap van zijne tante Maria van Hongarije, achtereenvolgens aan alle steden in Noord- en Zuid-Nederland een bezoek, om als »Lantheer" gehuldigd te worden. Van dien geheelen tocht door de verschillende provinciën is door een ooggetuige, Don Juan Christobal Calvete di Estrella, in een vrij lijvigen foliant eene uitvoerige beschrijving te boek gesteld en in 1552 uitgegeven.

Van het bezoek aan Rotterdam op den 27sten September wordt daarin, in het vierde boek, het een en

Het beeld werd, volgens het *Leven van Erasmus* in HS. door H. Houwens, gegoten in het Geschuthuis aan de Hoogstraat door Kornelis Ouderogge.

Er zou echter nog heel wat gebeuren, eer het beeld voorgoed op zijn voetstuk zou geplaatst worden.

In de Resolutiën van de Vroedschap, dd. 22 October 1621, lezen wij: »syn voorts in de voorschreve vergadering verschenen ds. Fredericus Broukerus ende Velthuis, gedeputeerden van de kerkenraedt deeser stede, versouckende dat de Heeren souden willen beletten dat het coopere beelt ofte statue Erasmi, die onderhanden ofte alreede gereet is, niet en soude werden opt Mercktveldt alhier opgerecht, in plaetse vant Beelt, 't welck tegenwoordig aldaer staet, overmits sy oordeelen, dat sulx onbehoorlick, onstichtelick ende niet vorderlick is tot Godes eere. Onbehoorlick omdat hy geweest is een toestaender vant gevoelen der Remonstranten, daer over 't lant tegenwoordich nog in swaricheit is. Onstichtelick om dat veele lidmaten daeraen geergert sullen syn ende niet vorderlick tot Godes Eere overmits men gesien heeft, dat een seecker persoon voort selve beelt geknielt heeft.

»Welck versouck is gehoord ende geconsidereert, dat tegens de voorsz. coopere statue geen andere ofte meerdere redenen en connen bygebracht werden, die van consideratie ofte gewichte syn, als tegens het steenen beeldt, 't welck tegenwoordich opt Mercktveldt staet, daertegens die vande kerckerade nochtans niet en pretenderen ofte versoucken dat hetselve soude behooren afgenoomen te werden. Is na rype deliberatie by de meeste Leeden verstaen, datmen mettet oprechten vande voorsz. cooperen statue sal voortsvaren ende die van den kerckenraede vermanen, dat sy de Lidmaten die

daerdoor sonder wettige oorsaecke ergernisse soudén mogen nemen, als verhoopt wert, Neen, met goede redenen willen onderrigten."

Acht dagen later kwam er een verzet van eene andere zijde. Een der leden van de vroedschap, van Berckel, diende »een schriftelicke deductie" in, inhoudende »verscheide redenen, waer om dat men mettet oprechten vande copere statue Erasmi niet en behoort voorts te varen." De Vroedschap persisteerde echter met de meeste stemmen bij de voorgaande resolutie en besloot, »dat men mettet oprechten van de voorsz. Statue sal voortsvaren."

Zoo gebeurde het ook. Den laatsten April van het volgende jaar (1622) werd het beeld op zijn voetstuk geplaatst, op dezelfde plaats waar het thans nog de bewondering van den kunstlievenden stadgenoot en vreemdeling opwekt.

Nu brak echter de storm eerst los. Daarbij kwam, dat de Magistraat zich het misnoegen van den kerkeraad in hooge mate op den hals had gehaald door eene geldelijke toelage te weigeren voor een predikant en eene behoeftige predikantsweduwe. Ds. Jacob van Leeuwen of anders gezegd Jacobus Levius bracht de zaak op den kansel, en dat dit niet in al te vriendelijke termen geschiedde, leeren ons de Resolutiën van de Vroedschap.

In de vergadering van 23 Mei 1622 »is noch gedelibereert opte predicatie, die Jacobus Levius op gisteren voor den middach ten negen uyren gedaen heeft, waerby, naedat hy op den text vant leeven van Johannes den dooper geleert hadde dat de predicanten aent exempel van soodaenigen strengen leeven niet precys gebonden syn, maer dat sy wel vermochten eerlick te leven, ende daeromme oock behoorden van eerlick tractement voorzien te werden, ofte diergelycke, hy in substantie gebruyct

heeft deese off diergelycke woorden: niet gelyck sommige politycken nu seggen, datmen de predicanten cleyne tractementen moet geeven om henluyden in devotie te houden, seggende daertoe voir redenen, ende geevende den belasten predicanten tot antwoordt, als sy by haer coomen clagen, dat de staet vant lant niet lijden can, datmen daer in treden soude, dattet landt te veel heeft te dragen. Maer ick vrage sulcke politycken off de staet vant landt wel lyden can dat de politycken malcanderen offitien toe schuven van dusenden en meer guldens sjaers? off den staet van 't landt wel lyden can, als men in commissie vant landt is, dat men veel tyts consumeert ende lange besoeigneert over saecken, die men in veel corter tyt soude connen affhandelen, omme alsoo haere dag-gelden te hooger te maecken? Off den staet vant landt wel lyden can, dat men op 's lants costen sich selven vol wyns suypt (de vroomen altyts uytgesondert, soo dat men den onreedelicken beesten meer gelyck is, dan den menschen? Off dat de staet vant lant wel lyden can, dat men statuen ende beelden oprecht die veele dusenden costen, ende daervoor men de comptoiren uytputtet, jae noch van sulcke luyden die sulx niet hebben gemeriteert, jae libertinen ende vrygeesten syn geweest, ende gespottet hebben met alle religien. Ick segge dat van sulcke saecken Godt de Heere het lant sal plagen en den kandelaer syns woorts sal wechneemen, ende den honger sal laten overcoomen niet nae broot, alsmede den dorst niet nae water, maer honger ende dorst nae syn woort, exclamerende dat de noot soo groot was, dat men sulcx met basunen moste uytroepen.

Waerop verstaen ende geresolveert is datmen ter saecke vande voorsz. predicatie met den voornoemden Jacobo Levio kerckelick sal handelen, ende syn tot dien eynde gecommitteert om in de kerckenraedt alhier te verschy-

nen neffens een vande Burgemeesteren de heeren P. Uyt-houck, J. Haestrecht, S. van Schie, G. van Berckel ende C. van der Chys, dewelcke aldaer sullen verclaren dat de vroetschappe haer ten hoochsten vint geargert aen de voorsz. predicatie ende deselve hout voor oproerich, verhaelende tot dien eynde in substantie 't geen de voor-noemde Levius heeft gepredict, daerop sy de verclaringe ende antwoord van denselven Levii gehoort hebbende, sullen versoucken dat hem by de kerckenraedt sal werden opgeleyt daer over scultbekentenisse ende belofte van betering te doen en deselve saecke aldaer ende soo noot sy, oock voor de Classe, ende vervolgens opte Sinoden ten uysterste te vervolgen."

De kerkeraad dacht er echter anders over en scheen het gevoelen van Levius toegedaan te zijn, ten minste in de volgende vergadering der vroedschap (2 Juni) werd »rapport gedaen op de saecke van ds. Jacobi Levii, hiervoren op den 23 Meye 1622 verhandelt, vant geene de Gedeputeerden van de vroetschappen dienaengaende is bejegent in den kerckenraedt, ende dat by deselve kerckenraedt verstaen is, dat de voorsz. saecke aldaer ontydich was gebracht (1).

»Waerop geresolveert is, dat men den voornoemden Levium booven sal ontbieden ende van hem versoucken naerder verclaringe ende bewys van syne gedane predicatie, omme, tselve gehoort, daer naer te moegen werden geresolveert, wat in de voorsz. saecke sal dienen gedaen.

»Doch eenige te weeten 6 stemmen meinen dat men

(1) Levius dorst zelfs twee dagen later op Donderdag in de avondpredikatie zijn »bulderen" tegen den Magistraat hervatten en het gezegde opnieuw bevestigen, er bijvoegende, dat hij van zulke bestraffingen nimmer zou aflaten.

hem in de Camer vande burgemeesteren ter presentie van de voorgaende gedeputeerden soude behooren te ontbieden ende andere gelycke stemmen soudent beeter achten, dattet selve in de Camer vande vroetschappen geschiede.”

Aan den wensch van laatstgenoemden werd voldaan, want in de Vroedschaps-resolutiën van 11 Juni 1622 lezen wij: »Daer naer is binnen gestaen Jacobus Levius, daertoe ontbooden synde, ende naedat hem was aengeseyt dat de vroetschappe grootelicx geërgert was aen de predicatie die hy op morgen geleden drie weecken opten predickstoel gedaen heeft ende dat sy deselve houden te strecken om de gemeynte oproerich te maecken tegens haere overheyt, dat daeromme de vroetschappe goet gevonden hadde syne persoon alhier te ontbieden om van hem te verstaen wat redenen hy gehad heeft tottet doen vande voorsz. predicatie, ende wat bewys hy daertoe heeft, met naeder verclaringe van syn verstant ende meninge aengaende de voorsz. predicatie.

»Is by hem geantwoort dat hy mits de cortheyt des tyts ende syne ongelegentheyt door dien hy hem te prepareeren hadde tegens de predicatie die hy op morgen sal moeten doen, niet gereet was om datelick opt voorsz. voorstel te antwoorden: Ende is mitsdien de voorsz. saecke uytgesteld tot beter gelegentheyt en den voornoemden Levio aengeseit dat hy hem gereet wil houden tegens d' aenstaende vergaederinge die hem sal werden genotificeert om de Heeren opte voorsz. saecke met redenen te bejegenen.”

Men begrijpt echter dat dit slechts uitvluchten waren. Levius wilde tijd winnen, en dat hij niet bang was om zijne meening ronduit zelfs tegenover de Vroedschap te zeggen, kan ons blijken uit de Resolutiën van 30 Juni, aldus luidende: »Eyntlick is binnengestaen D. Jacobus

Levius dewelcke gevraecht synde off hy tegenwoordich gereet was om de vroetschappe redenen ende reeckenschap te geeven van syne gedane predicatie volgens het afscheyt van den 11 dezer ende daervan naeder verclaringe ende bewys te doen, heeft geantwoort dat het geen reden nochte gebruycklick was dat men hem soude af eyschen speciale verclaringe ende bewys van soodanige personen ende gebreecken die hy opten predickstoel alleen in generale termen hadde bestraft, twelck sich diegeene niet en hadden aen te trecken die daer aen niet schuldich en waren. Insonderheyt dat hy sulcx in deese vergaderinge niet gehouden was te doen, die syn parthye was; ende hem alreeds by vooroordeel hadde gecondemneert, maer dat hy hetselve bereit was te doen in eene andere vergaeding ter gelegender tyt, daer sulcx soude behooren, daer by hy oock eintelick heeft gepersisteert, naedat de vroetscappe hadde verclaert, dat sy verstonde dat hy gehouden was de versochte verclaringhe ende bewys te doen tot bestraffinge ende beteringe van den onschuldigen..... Daernae oock gevraecht synde off hy niet tegens de gedeputeerden van deese vergaderinge ten tyde als deselve met hem in den kerckenraedt alhier oover de voorsz. predicatie handelden, en heeft geseyt, dat de heeren, ... de papisten ende arminianen niet behoorlick uyt en roeiden, dat sy haer niet behoorlick en queeten int reformeeren van de schoolen, ende dat de vroetschappe gesocht heeft het besoigne van de commissarissen van 't Hoff alhier infructueux te maecken. Ende wat redenen hy gehadt heeft om sulcx te seggen.

»Heeft bekend dat hy al 't selve in effecte tegen de voorsz. gedeputeerden geseyt heeft, sustineerende alsnoch ende specialike insisterende opt point van de reformatie van de scholen ende dat de vroetschappe het besoigne van de commissarissen hadden gesocht infructueux te

Hoe dit steenen beeld er heeft uit gezien, vindt men bij een ooggetuige vermeld. De jeugdige Johannes Ernst, hertog van Saksen, deed in 1613 en 1614 een reis door Frankrijk, Engeland en de Nederlanden. Tot zijn gevolg behoorde Johan Wilhelm Neumayr; deze heeft van deze reis een beschrijving gegeven, welke in 1620 werd uitgegeven (1).

Sprekende over hun bezoek aan Rotterdam op 24 Februari 1614 zegt hij van het beeld: »So stehet auch sein Bildniss in rechter natürlicher grösse auffm Marckt ausz Stein gehawen, und gemahlet in einem langen schwartzen gefütterten Peltze, in der rechten stand mit einem auffgethanen Buch. Unten am Postament seynd folgende Wort: Erasmus natus Roterodami Octobri 28. Anno 1467. Obiit Basiliae 12. Julii 1538 (*sic*).»

Den 18 April 1616 besloot de vroedschap »dat de heeren Borgermeesteren ende Fabrijcmeesteren van 't copper, twelck ter camere van Borgermeesteren is berustende, sullen doen gieten een statue van Erasmus, ende dselve statue opt Merctvelt deser Stede doen stellen.»

Den 7 September van hetzelfde jaar werd dit besluit nog eens hernieuwd, waarschijnlijk om tot spoed aan te dringen. Wij lezen in de Resolutiën der Vroedschap op gemelden datum: »Voorts sijn de heeren Burgermeesteren en Fabrycken gelast, eersdaechs te doen maecken van

(1) De volledige titel luidt: Des Durchlaughtigen Hochgebornen Fürsten und Herrn, Herrn Johann Ernsten des Jüngereren Hertzen zu Sachsen. Reise In Franckreich, Engelland und Niederland. Beschrieben durch Herrn Johan Wilhelm Neumayr. . . . Leipzig, Henning Groszen Jr., 1620, 4°.

De mededeeling dezer bijzonderheid dank ik aan den heer P. Haverkorn van Rijsewijk. Het boekje is thans in de Bibliotheek der Gemeente.

coper een statue ofte beelt Erasmi ende daer in volgen het beste modell daer af gemaectt." Misschien waren dus door Burgemeesteren en Fabriekmeesteren aan eenige beeldhouwers modellen ter beoordeeling gevraagd, en was deze Resolutie het gevolg van dien wedstrijd.

OSA
272
Bijzonder veel spoed schijnt echter niet gemaakt te zijn, want in het »Memoriael van Burgemeesteren van 1608 tot 1625", leest men: »Den 29 Augusti 1618 ordonnantie verleent op Groeninckx voor mr. Heyndrick Keyser, beeltsnyder, op goede Reekeninck van 't maecken van de copere statue van Erasmo de somme van ses hondart gulden." Dit was, zooals meer gedaan werd, een voorschot aan den beeldhouwer, aan wien het vervaardigen van het beeld opgedragen was. Deze was niemand minder dan de Amsterdammer Hendrik de Keyser, de vervaardiger van de fraaie graftombe van Willem den Zwijger te Delft en de bouwmeester van de oude Beurs, de Zuider- en Westerkerk, den Regulierstoren en vele andere gebouwen te Amsterdam.

Volgens Scheltema werd bij het vervaardigen van het model het oordeel ingewonnen van den schilder Michiel Miereveld, vooral ten opzichte van de kleeding. Uit welke bron Scheltema dit echter geput heeft, blijkt niet.

In het laatst van het volgend jaar schijnt het beeld voltooid te zijn. Uit de »Reeckening van de stof en onkosten des Beelds," gedateerd 20 November 1619, blijkt dat 7203 ponden metaal, ter waarde van ruim 2550 gulden, voor het beeld aangekocht waren. Daar de thesauriersrekeningen uit dien tijd thans ontbreken, is het niet mogelijk de juiste som op te geven, die voor het beeld is uitgegeven. Volgens van Welsenenes in zijn *Geamplieerde Opstelling* heeft dit werk verre over de twintig duizend gulden gekost.

maecken, daertoe allegerende dat Corstiaen Jansz. van Alphen booven vonnisse van scepenen was in de stadt gebleven

»Ende dat hy (Levius) van syn syde oock versocht satisfactie van 't geene hem by de voorsz. gedeputeerden in den kerckenraedt was aengeseit, te weeten dat hy was een menschenprediker ende dat hy ter contemplatie van eenige persoonen die voorsz. predicatie hadden gedaen, die hem daertoe hadden opgemaect. Bekennende voorts dat hy tegens de voorsz. gedeputeerden mede hadde geseit dat sy hem in de kerckenraet niet en hadden te commanderen uyt saecke dat sy aldaer hadden gesustineert dat hy als wesende de parthye die beschuldicht werde, aldaer en behoorde te presideeren.

»Ende ter occasie van dien by de burgemeesteren alhier bestraft synde, seyde eyntlick dat hy sich selven soo goet achte int syne als de burgemeester int syn, vraechde oock off de Heeren meinden omdat sy tot staet ende autoriteyt gecoomen waren dat hy haer daerom soude ontsien, ende haer niet derven aensprecken.

»Dan alsoo den tyt verlopen was, soo is de eintlicke deliberatie opte voorsz. saecke uytgesteld nae sonnendach, ende hem aengeseit dat de Heeren by gelegentheynt daerop soudén resolveren ende hem alsdan weder ontbieden.”

Dit is het laatste bericht dat men in de Resolutiën van de Vroedschap over de predicatie van Levius aantreft. Dat deze zulk een hoogen toon durfde voeren (1), vond zijne oorzaak in het feit, dat hij, naar het schijnt,

(1) Volgens een brief van Uytenbogaert aan de Groot van 15 Juni 1622 zou hij ook gezegd hebben: »Ick spreek te vrymoediger omdat ick van myn sake niet spreek. Ick kan de dienst wel ontbeeren, en sonder den selven leven, en daerom behoef ik niemant te verschoonen.”

krachtig door den kerkeraad gesteund werd, terwijl bovendien zijn huwelijk met eene rijke vrouw hem misschien ook wel onafhankelijker deed spreken (1).

De zaak zelve was echter nog niet uit. Den 8 Juli werd in de Vroedschap gerapporteerd »dat er nu onlangs ten huysse van Govert den boormaecker soude geweest syn eene vergadering van ontrent sestion oftewintigh personen, dewelcke vier wtten haere hebben gedeputeert om te gaen nae Gorcum aen de Synode aldaer ende van haer te verstaen, dat alsoo eenige Magistraten hebben doen stellen de Statue van Erasmo int koper, ofmen niet en soude en behoorde alsulcke te houden vant Avondmael des Heeren, ter tyt ende wyle hetselfde Beeld soude wechgenomen werden,» waarop »by de presente Heeren is goedgevonden te committeeren een van de Heeren Burgemeesteren, mitsgaders de Heer Uytshouck om dese te communiceren met onse gecommitteerden in 's Gravenhage ende de saecke provisionelyck te verstaen geven aen de Heeren Advocaet Duyck ende den President Cromhout ende preparatoorlyk haerluyder advys op beyde te mogen verstaen. Ende oock soo onse Gecommitteerden sulcx noodig vonden, daervan syn Excellentie kennisse te doen hebben, om van alles rapport te doen.»

Men ziet dus dat de Vroedschap zich wilde laten gelden en er zich op voorbereidde krachtig op te treden. Dit was echter niet meer noodig, want de, toen juist te Gorinchem vergaderde Synode maakte een einde aan de zaak. In de acta van deze Synode, van 5 tot 9 Juli 1622 gehouden, vindt men het volgende: »Sommige lid-

(1) Eenigen tijd later werd Levius met zijn ambtgenoot Petrus van Nyenrode door den Magistraat van Rotterdam »om hunne ongerustigheid en twistmaekery» geschorst.

maten der kercke van Rotterdam hebben den Synodo mondeling vertoont dat door het wederoprechten van de vernieuwde Statua Erasmi Roterodami, in de voorsz. kerke groote onlust alweder was ontstaen en noch meerder stonde te wachten indien intyts daerinne niet en worde voorsien, 't welck sy oock derhalven versochten dat door ordre der Synode soude mogen gedaen worde;

»Hoewel dese saecke noch tot den Synodum als niet wettelick tot de selve gebracht synde, niet en behoorde, waerover sy vermaent zyn, is nochtans op deselve rypelicken gelet, en by de Synode eendrachtelick goet gevonden, dat de kerkeradet van Rotterdam neerstelick sal arbeyden, om de lidmaten der gemeente in desen ontrust, met goede redenen te onderrichten, dat het oprechten van sulcke statuen een middelmatige saecke is en een polityck gebruyck heeft en dat sy daeromme niet en behooren haer daeraen te stooten, veel min daeromme de eenicheyt der kerken te breken ofte verlaten, en om voorts te doen wat by deselve nae haere voorsichticheyt geacht sal worden tot bevrediginghe vande ongeruste gemoederen te dienen: Ende ingevalle door de kerkenraet de voorsz. swaricheyt niet en soude kunnen wechgenomen worden, sal de Classis van Rotterdam deselve daerinne de hant bieden, alsmede des noodt en daertoe versocht synde de Gedeputeerde der Synodi, dewelcke alsdan de onruste lidmaten aldaer ernstelicken sullen vermanen, dat sy den vrede der kerken willen betrachten, goede onderrichtinge plaetse geven, en haer tegens heeren magistraet en kerkenraet met behoorlick respect in alle gevoechgelyckheyt gedragen.”

Dit antwoord van de Synode hielp; de kerkeraad gedroeg zich kalmer en spoorde predikanten en lidmaten aan tot verdraagzaamheid. De Vroedschap gaf ook wat toe, zoodat weldra de twist doodbloedde.

Ik heb tot dusver met opzet uitvoerig stilgestaan bij den loop der zaken, geput uit de officieele bescheiden, daar dit tot heden, behalve door Brandt, niet geschiedde.

Er is echter nog eene bron, waaruit men veel kan putten, nl. twee pamfletten naar aanleiding van deze twisten verschenen. Het eerste is getiteld: *Requeste Aen de E. E. Heeren, Borghemeesteren, Schepenen ende Vroetschappe der Stede Rotterdam. Ghedruckt buyten Rotterdam, Met consent van den Autheur. Anno 1622.* Dit Request is slechts een viertal bladzijden groot en begint aldus: »Gheeft met behoorlijcke eerbiedinghe te kennen Desiderius Erasmus Roterodamus, uwer E. E. ghehoorsaem onderdaen, hoe dat hy Suppliant met droefheyt verstaen heeft dat de voorstanders vande Secte der Calvinisten, die sich selve noemen de ware ende suyvere Ghereformeerde Kercke, hem ten hoochsten zijn misgonnende ende benijdende den nieuwen rock, dien hy voor sijne langhduyrighe ghetrouwe diensten van uwe E. E. verkregen heeft (nae dat den voorgaenden rock ofte tabbaert door ouderdom by nae gantschelijck verteert ende versleten was) ende datse oversulcx hem soecken te stooten uyt sijne plaets ende wooninghe, die hy van onverdenckelijcke jaeren herwaerts in goede, vredsame, rustighe, en stille possessie heeft ingehouden: waer toe sy onlangs hebben ghearbeydt door Requeste ghelijck sy ghewoon sijn; eerst door een geveynsde vernederinge te requesteren: Maer daer mede niet opghedaen hebbende, hebben se hun tweede middel by der handt ghenomen, ende begonnen den Suppliant uyt hare schanskens ofte Reduten te bevechten, dat is, van hare Predickstoelen teghen hem te roepen en uyt te varen.” Op deze geestige wijze gaat het voort: de suppliant wijst er op, dat de portretten van theologanten toch ook wel op het doek gebracht of in koper gegrav-

veerd worden, dat de beeltenissen van andere voortreffelijke personen in hout gesneden, of in metaal en steen, zooals te Delft, vervaardigd worden. Hij waarschuwt verder de regeering, dat zijne tegenpartij »den voet op 't Stadthuys" wil zetten en eindigt zijn request met den raad om de hangende geschillen door de Staten van Holland en Westfriesland te laten beslissen en zoo dit nog niet helpt door een Synode Provinciaal of Nationaal.

Dit boekje is vermoedelijk geschreven door Henricus Hollingerus, gewezen predikant te Grave. Deze was ook de schrijver van het tweede, getiteld: *Spongia Erasmi; dat is: Uytwissinge der Calumnien ofte lasteringhen Jacobo Levii, Predicant van de Calvijsche secte, haer zelve oppronckende met den schijnheylighen tijtel der ware ende zuuyvere Ghereformeerde kercke tot Rotterdam. Gedruckt (by een liefhebber der waerheyd) int jaar ons Heeren 1623."*

Het is niet minder dan 68 blz. in 4°. groot en in 8 hoofdstukken verdeeld, in welke de 8 punten behandeld worden, waarin Levius zijne beschuldigingen had vervat. Het zou mij te ver voeren om er hier nader bij stil te staan. Bijna al het hier bovengemelde vindt men er in terug, rijkelijk vermengd met bijbelteksten, citaten en hatelikheden tegen Levius en zijne partij. Is men belust ze nader te leeren kennen, voor een ieder liggen zij ter inzage in de bibliotheek der gemeente.

Het beeld stond inmiddels reeds op zijn voetstuk en bleef er, in weerwil van vele vertoogen der gereformeerden, rustig staan tot het jaar 1674, toen de Vroedschap, schijnbaar om den bouwvalligen staat van het bruggewelf, het deed afnemen en opbergen in het Stads-Timmerhuis; in werkelijkheid echter omdat zij vreesde

voor baldadigheden van het volk, dat door allerlei oorzaken, daar geheel buiten, sterk in gisting was. Volgens de overlevering, kwam dit aan de regeering van Basel, waar Erasmus zijne laatste levensdagen had doorgebracht, ter oore; dadelijk trachtte deze het fraaie beeld door aankoop machtig te worden. Gelukkig werden de onderhandelingen vertraagd, en eindelijk werd het beeld met eene meerderheid van slechts twee stemmen voor onze stad bewaard.

Eerst in 1677 werd het standbeeld op zijne plaats hersteld. Op het nieuwe voetstuk vindt men aan de vier zijden uitvoerige inscripties, die de verschillende data opgeven, welke merkwaardig zijn in Erasmus' leven en tevens hulde brengen aan »den grooten verdediger en hersteller der wetenschappen en schoone letterkunde, den voortreffelijksten man zijner eeuw, den uitnemendsten burger, die door zijne onvergankelijke geschriften een onsterfelijken naam verkreeg.” De Rotterdamsche dichter Joachim Oudaen heeft dit herstel van het koperen beeld in een vrij uitvoerig gedicht bezongen.

Na dien tijd bleef het standbeeld rustig staan tot 1752. Het bruggewelf was toen wederom bouwvallig geworden. Het beeld werd op den 9den Juni 1752 van zijne plaats genomen en noordwaarts op verzet. Volgens het *Leven van Erasmus* door Houwens (in HS), in het gemeentearchief, ging men daarbij volgenderwijs te werk: »Men had twee honderd rollen van hard hout in gereedheid gebracht, die ieder twee duimen of iets meer dikte hadden en langer dan één voet waren. Eerst maakte men het metselwerk onder het voetstuk op eene voorzichtige en gelijke wijze aan de oost- en westzijde los, waarna men op den gelijken grond ter wederzijde van het overige metselwerk zware en sterke planken legde, en daarop de rollen in hunne lengte, welke weder door

eene plank als de voorgaande gedekt werden, zoodanig dat het voetstuk daarop rustte. Toen begon men het metselwerk dat midden onder het voetstuk was, ook weg te breken, totdat het daar geheel van gezuiverd was en alzoo alleen op de planken en rollen stond. Het beeld zelf had men op zijn voetstuk onder het boek en de beide armen met sterke houten ribben onderschraagd, zoodanig dat het onwrikbaar pal stond. Ten noorden van het beeld had men een windas gesteld, hetwelk het zware touw, dat zoo laag mogelijk om het zware voetstuk was vastgemaakt, moest besturen; terwijl het touw over dit windas op een tweede, dat omtrent over de Nieuwstraat en dus ten zuidwesten van het beeld afstond, voortliep. Dus gereed tot de verplaatsing, begon men met deze beide werktuigen zeer voorzichtig te werken, dat zeer gelukkig afliep. Het beeld werd den 26 Juni daaraanvolgende weder op zijne vorige, doch nu vernieuwde fondamenten geplaatst, en zoo bleef het tot heden." Een afbeelding van dit werk, gegraveerd door D. Stoopendaal, naar de teekening van H. van der Aa, is te vinden in de uitgaaf der *Opera Omnia* van Erasmus, die in 1703 te Leiden verscheen.

In October 1729 was het hek vernieuwd en vervangen door een ijzeren, 2579 ponden wegende. In de eerste twintig jaren nadat het opgericht was, werd het beeld steeds blank geschuurd, daarna zwart geverfd en later een paar malen schoongemaakt en gevernisd.

Hoe oud de aardigheid omtrent het omslaan van het blad, bij het slaan der klok, reeds is, bewijst het navolgende uittreksel uit eene zeer curieuse en tevens zeldzaam voorkomende reis van den eerzamen Deurwaarder des Hofs van Frieslandt, Sixtus Petri Arnoldinus, met zijne huisvrouw en zijn oudsten zoon in 1661 gedaan en

onder den titel van *Memoriael van een Reys, uyt Friesland na Engelant*, in 4°. uitgegeven bij Wilhelm Geest te Leeuwarden, alwaar men leest:

»Den 31 Julij 1661 des na-middags ontrent drie uren, met de Merckt-schuyt van daer (Amsterdam) ghereyst nae Rotterdam, en aldaer op den eersten Augusti, des morgens ongeveerlijk ten ses uren gearriveert.

»Den 2. dito op de vleugel van de Lange-pijp (?), by de breede marckt, sien staen Erasmus, hebbende op zijn rechter-hant een boeck, deselve de klock d'uren van den dagh hoorende slaen, keert 't elckens een blad in't boeck om, hy is wel over d'anderhalf hondert jaren oudt, van groot postuur, doch seer swart. Mede gesien een Steen, dien de Heydenen by haer vertreck uyt Nederlant, hebben laten leggen."

Alvorens van de geschiedenis van het standbeeld van Erasmus af te stappen, wil ik er nog op wijzen, dat het beeld, volgens de uitdrukking van Scheltema, zijn deel heeft gehad in het lot van den Staat. In de jaren 1747 en '48, zoowel als in 1787 en 1795, werd het versierd met de teekenen van den tijd.

In den Franschen tijd, in 1811, wilde men het fraaie stuk koper tot geschut gieten; naar het schijnt heeft men dit echter afgekocht. Spoedig daarna werd het volgende opschrift van de hand van Joh. Th. Vogel aan het voetstuk gevonden:

Hier sta ik nog gelijk voor dezen
Aandachtig in mijn boek te lezen,
Maar had mij eens Napoleon,
Zooals hij had gedreigd, gegoten tot kanon,
Dan had ik, hiertoe afgezonderd,
Hem zeker van zijn' troon gedonderd.